

PRACE NAUKOWE

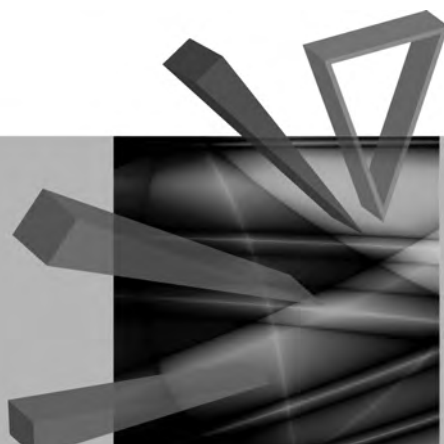
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

305

Ekonomia

Redaktorzy naukowi

Magdalena Rękas

Jerzy Sokołowski

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Aleksandra Śliwka
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-382-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	13
Mieczysław Adamowicz, Paweł Janulewicz: Wykorzystanie analizy czynnikowej do oceny rozwoju społeczno-gospodarczego w skali lokalnej	15
Ewa Badzińska, Jakub Ryfa: Ekonomia wirtualnych światów – tendencje rozwoju	24
Tomasz Bernat: Egzogeniczne determinanty dominacji rynkowej na przykładzie Poczty Polskiej SA.....	37
Agnieszka Brelik, Marek Tomaszewski: Wybrane determinanty kształtujące współpracę innowacyjną przedsiębiorstw przemysłowych z jednostkami PAN i szkołami wyższymi na terenie Polski Północno-Zachodniej.....	50
Agnieszka Bretyn: Wybrane aspekty jakości życia młodych konsumentów w Polsce	62
Grzegorz Bywalec: Transformacja gospodarcza a regionalne zróżnicowanie ubóstwa w Indiach	73
Magdalena Cyrek: Determinanty zatrudnienia w usługach tradycyjnych i nowoczesnych – analiza regionalna.....	83
Sławomir Czech: Czy wokół państwa opiekuńczego toczy się jeszcze spór o wartości?.....	95
Sławomir Czetwertyński: Możliwości poznawcze prawa Metcalfe’a w określaniu wartości ekonomicznej sieci komunikacyjnych.....	108
Małgorzata Deszczka, Marek Wąsowicz: Polityka i strategia rozwoju Unii Europejskiej w koncepcji ekonomii zrównoważonego rozwoju	118
Karolina Dreła: Zatrudnienie nietypowe	129
Paweł Drobny: Ekonomia personalistyczna jako próba reorientacji ekonomii	142
Małgorzata Gajda-Kantorowska: Koszty bankructwa państwa	154
Małgorzata Gasz: Unia bankowa – w poszukiwaniu nowego paradygmatu na europejskim rynku bankowym	163
Małgorzata Gawrycka, Anna Szymczak: Zmiana struktury dochodów w Polsce w relacji kapitał–praca z uwzględnieniem sektorów gospodarki narodowej	174
Anna Golejewska: Innowacje i sposoby ich pomiaru na poziomie regionalnym	184
Mariusz Grębowiec: Zachowania nabywcze konsumentów na rynku usług bankowych w świetle badań	195

Urszula Grzega: Oszczędności i zadłużenie polskich gospodarstw domowych.....	207
Jarosław Hermaszewski: Sytuacja finansowa gminy a wybory bezpośrednie w gminach. Wstęp do badań.....	218
Elżbieta Jantón-Drozdowska, Maria Majewska: Wpływ globalizacji na wzrost poziomu specjalizacji w międzynarodowej wymianie handlowej..	228
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Możliwości oddziaływania na wzrost gospodarczy poprzez kontrolę poziomu ryzyka kredytowego w bankach przy wykorzystaniu systemów sztucznej inteligencji.....	240
Renata Jedlińska: Atrakcyjność inwestycyjna Polski – wybrane aspekty.....	252
Andrzej Jędruchniewicz: Inflacja jako cel polityki pieniężnej NBP.....	264
Michał Jurek: Wykorzystanie analizy duracji i wypukłości w zarządzaniu ryzykiem stopy procentowej.....	276
Sławomir Kalinowski: Znaczenie eksperymentu w metodologii nauk ekonomicznych.....	287
Teresa Kamińska: Struktura branżowa bezpośrednich inwestycji zagranicznych a kryzys finansowy.....	299
Renata Karkowska: Siła oddziaływania czynników makroekonomicznych i systemowych na wielkość globalnej płynności.....	311
Anna Kasprzak-Czelej: Determinanty wzrostu gospodarczego.....	323
Krzysztof Kil, Radosław Ślusarczyk: Analiza wpływu polityki stóp procentowych EBC na stabilność sektorów bankowych w wybranych krajach strefy euro – wnioski z kryzysu.....	334
Iwona Kowalska: Rozwój badań z zakresu ekonomii edukacji w paradygmacie interdyscyplinarności nauki.....	348
Ryszard Kowalski: Dylematy interwencjonizmu w czasach kryzysu.....	358
Jakub Kraciuk: Kryzysy finansowe w świetle ekonomii behawioralnej.....	370
Hanna Kruk: Rozwój zrównoważony w Regionie Morza Bałtyckiego na przykładzie wybranych mierników w latach 2005-2010.....	380
Kazimierz W. Krupa, Irmina Jeleniewska-Korzela, Wojciech Krupa: Kapitał intelektualny jako akcelerator nowej ekonomii (tablice korelacyjne, pracownicy kluczowi).....	391
Anna Krzysztofek: Normy i standardy społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw.....	401
Krzysztof Kubiak: Transakcje w procesie przepływu wiedzy w świetle nowej ekonomii instytucjonalnej.....	413
Paweł Kulpaka: Model konsumpcji permanentnej M. Friedmana a keynesowskie funkcje konsumpcji – empiryczna weryfikacja wybranych teorii na przykładzie Czech.....	423
Justyna Łukomska-Szarek, Marta Włóka: Rola kontroli zarządczej w procesie zarządzania jednostkami samorządu terytorialnego.....	434
Natalia Mańkowska: Konkurencyjność instytucjonalna – wybrane problemy metodologiczne.....	445

Joanna Mesjasz, Martyna Michalak: Percepcja zaangażowania przez adeptów zarządzania – szansą czy ograniczeniem dla współczesnych firm	457
Jerzy Mieszaniec: Innowacje nietechnologiczne w przedsiębiorstwach przemysłowych sektora wydobywczego	469
Aneta Mikula: Ubóstwo obszarów wiejskich w krajach Unii Europejskiej – demografia i rynek pracy	481
Grażyna Musialik, Rafał Musialik: Wartość publiczna a legitymizacja	492
Janusz Myszczyński: Wykorzystanie koncepcji <i>social savings</i> w określeniu wpływu sektora kolejowego na wzrost gospodarczy Niemiec w początkach XX w.	500
Aleksandra Nacewska-Twardowska: Zmiany w polityce handlowej Unii Europejskiej na początku XXI wieku	513
Anna Niewiadomska: Wydłużanie okresu aktywności zawodowej osób starszych w Polsce	524
Mariusz Nyk: Przeciętne wynagrodzenie a sytuacja na rynku pracy – przypadek województwa łódzkiego	536
Monika Pasternak-Malicka: Przesłanki ruchów migracyjnych Polaków z obszaru województwa podkarpackiego w kontekście kryzysu gospodarczego wywołanego kryzysem <i>subprime</i>	547
Jacek Pera: Budowa nowej architektury regulacyjnej w Europie jako element zarządzania ryzykiem niestabilności finansowej – rozwiązania pokryzysowe. Próba oceny i wnioski dla Polski	559
Renata Pęciak: Kryzysy w gospodarce w interpretacji Jeana-Baptiste’a Saya	573
Czesława Pilarska: Współczesny kryzys gospodarczy a napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski	584
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innowacyjna nauka a źródła jej finansowania	601
Adriana Politaj: Pomoc publiczna na subsydiowanie zatrudnienia w Polsce i w wybranych krajach Unii Europejskiej	617
Marcin Ratajczak: Odpowiedzialny biznes w aspekcie osiągniętych korzyści ekonomicznych na przykładzie przedsiębiorstw agrobiznesu	628
Magdalena Rękas: Dieta w krajach Unii Europejskiej i czynniki wpływające na jej poziom – przegląd wybranych badań	638
Włodzimierz Rudny: Rozwiązania zintegrowane w modelach biznesowych	653
Krzysztof Rutkiewicz: Pomoc publiczna na działalność badawczo-rozwojową i innowacyjność przedsiębiorstw w polityce konkurencji Unii Europejskiej w latach 2004-2010	663
Katarzyna Skrzyszewska: Konkurencyjność krajów Regionu Morza Bałtyckiego w świetle międzynarodowych rankingów	675
Tadeusz Sporek: Ewolucja i perspektywy grupy BRICS w globalnej gospodarce	684

Aleksander Surdej: Inwestycje w szkolenia zawodowe w świetle teorii ekonomicznej.....	695
Piotr Szajner: Wpływ zmienności kursu walutowego na międzynarodową konkurencyjność polskiego sektora żywnościowego	706
Stanisław Ślusarczyk, Piotr Ślusarczyk, Radosław Ślusarczyk: Problem skuteczności i efektywności decyzji menedżerskich w firmie w zakresie formułowania i wdrażania strategii	716
Sylwia Talar, Joanna Kos-Łabędowicz: Polska gospodarka internetowa – stan i perspektywy	729
Monika Utzig: Aktywa finansowe gospodarstw domowych a koniunktura gospodarcza	744
Agnieszka Wałęga: Nierówności dochodowe w kontekście przystąpienia Polski do Unii Europejskiej	754
Grzegorz Wałęga: Wpływ spowolnienia gospodarczego na zadłużenie gospodarstw domowych w Polsce	766
Grażyna Węgrzyn: Formy zatrudnienia pracowników w Unii Europejskiej – aktualne tendencje	778
Barbara Wieliczko: Krajowa pomoc publiczna w UE w okresie obecnego kryzysu.....	790
Artur Wilczyński: Znaczenie kosztów alternatywnych w rachunku ekonomicznym gospodarstw rolnych	802
Renata Wojciechowska: Wieloznaczności językowe współczesnej ekonomii	813
Jarosław Wojciechowski: Ewolucja koncepcji funkcjonowania rynku w społecznej nauce Kościoła Katolickiego.....	823
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Znaczenie lokalnych grup działania w budowaniu kapitału społecznego na obszarach wiejskich.....	834
Grażyna Wolska: Kodeksy etyczne jako instrument poprawnych relacji między podmiotem gospodarczym a konsumentem.....	844
Joanna Woźniak-Holecka, Mateusz Grajek, Karolina Sobczyk, Kamila Mazgaj-Krzak, Tomasz Holecki: Ekonomiczno-społeczne konsekwencje reklamy w segmencie leków OTC	853
Gabriela Wronowska: Oczekiwania pracodawców wobec absolwentów szkół wyższych w Polsce jako przykład bariery wejścia na rynek pracy... ..	861
Anna Wziętek-Kubiak, Marek Pęczkowski: Źródła i bariery ciągłości wdrażania innowacji przez polskie przedsiębiorstwa.....	872
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Instytucjonalna struktura rynku pracy w Polsce	884
Małgorzata Zielenkiewicz: Upodabnianie się krajów pod względem poziomu dobrobytu w procesie integracji europejskiej	895
Mariusz Zieliński: Demografia i aktywność zawodowa ludności a poziom bezrobocia w Unii Europejskiej.....	907
Jerzy Żyżyński: Gospodarka jako spójny system strumieni pieniądza a problem racjonalności pakietu fiskalnego.....	917

Summaries

Mieczysław Adamowicz, Paweł Janulewicz: The use of factor analysis for the assessment of socio-economic development on the local scale.....	23
Ewa Badzińska, Jakub Ryfa: The economy of virtual worlds – trend of development	36
Tomasz Bernat: Exogenous determinants of market dominance – Polish Post case	48
Agnieszka Brelik, Marek Tomaszewski: Selected determinants forming innovative partnership of traditional industrial companies with units of Polish Academy of Sciences and universities in north-western Poland.....	61
Agnieszka Bretyn: Selected aspects of quality of life of young consumers in Poland	72
Grzegorz Bywalec: Economic transformation and regional disparity of poverty in India.....	82
Magdalena Cyrek: Determinants of employment in traditional and modern services – regional analysis	94
Sławomir Czech: Is the welfare state’s dispute over values still alive?	107
Sławomir Czetwertyński: Cognitive possibilities of Metcalfe’s law in defining the economic value of communication networks	117
Małgorzata Deszczka, Marek Wąsowicz: Policy and development strategy in the European Union in the conception of economics of sustainable development	128
Karolina Dreła: Untypical employment.....	141
Paweł Drobny: Personalist economics as an attempt at economics reorientation	153
Małgorzata Gajda-Kantorowska: Costs of sovereign default.....	162
Małgorzata Gasz: Bank Union – in search of a new paradigm on the European banking market.....	173
Małgorzata Gawrycka, Anna Szymczak: Change of income framework in capital-labour scheme in Poland, including the sector of national economy	183
Anna Golejewska: Innovations and the way of their measure at the regional level.....	194
Mariusz Grębowiec: Purchasing behavior of consumers on banking service market in the light of research	206
Urszula Grzega: Savings and debt of Polish households.....	217
Jarosław Hermaszewski: Financial situation of a commune vs. local elections. Introduction to the study	227
Elżbieta Jantón-Drozdowska, Maria Majewska: The impact of globalization on a higher specialization level in international exchange of goods ...	239
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Banks’ possibilities of influencing macroeconomic growth by the use of neural network systems in the credit risk control	250

Renata Jedlińska: Investment attractiveness of Poland – selected issues	263
Andrzej Jędruchniewicz: Inflation as a target of monetary policy of NBP ...	275
Michał Jurek: Use of duration and convexity analysis in interest rate risk management.....	286
Sławomir Kalinowski: The role of the controlled experiment in the methodology of economy	298
Teresa Kamińska: Economic activity structure of foreign direct investment and financial crisis	310
Renata Karkowska: The impact of macroeconomic and systemic factors on the global liquidity	322
Anna Kasprzak-Czelej: Determinants of economic growth	333
Krzysztof Kil, Radosław Ślusarczyk: The analysis of influence of the ECB interest rates' policy on a stability of bank sectors in selected countries of the eurozone – conclusions from the crisis.....	347
Iwona Kowalska: Development of research in the field of economics of education within the paradigm of interdisciplinarity of science	357
Ryszard Kowalski: The dilemmas of interventionism in times of crisis	369
Jakub Kraciuk: Financial crises in the light of behavioural economics.....	379
Hanna Kruk: Sustainable development in the Baltic Sea Region based on chosen indices in years 2005-2010	390
Kazimierz W. Krupa, Irmína Jeleniewska-Korzela, Wojciech Krupa: Intellectual capital as an accelerator of the new economy (correlation tables, key employees)	400
Anna Krzysztofek: Norms and standards of social responsibility in enterprises	412
Krzysztof Kubiak: Transactions in the flow of knowledge in the light of new institutional economics	422
Paweł Kulpaka: M. Friedman's permanent consumption model and Keynesian consumption functions – empirical verification of selected theories on the example of Czech.....	433
Justyna Łukomska-Szarek, Marta Włóka: The role of management control in management process of local self-government units.....	444
Natalia Mańkowska: Institutional competitiveness – selected methodological issues	456
Joanna Mesjasz, Martyna Michalak: Understanding the engagement by management adepts – a chance or a limitation for contemporary business	468
Jerzy Mieszaniec: Non-technological innovations in the industrial enterprises of mining sector.....	480
Aneta Mikula: Poverty of rural areas in the European Union member states – demography and labor market	491
Grażyna Musialik, Rafał Musialik: Public value and legitimacy	499

Janusz Myszczyzyn: Use of social savings concept in defining the role of railway sector on the economic growth in Germany in the early twentieth century	512
Aleksandra Nacewska-Twardowska: Changes in trade policy of the European Union at the beginning of the twenty-first century	523
Anna Niewiadomska: Extending the period of professional activity of the elderly in Poland	535
Mariusz Nyk: Average salary and the situation on the labour market – case of Łódź Voivodeship	546
Monika Pasternak-Malicka: Reasons form migration of Poles from Subcarpathian Voivodeship in the context of the economic crisis caused by the subpreme crisis	558
Jacek Pera: Construction of a new regulatory architecture in Europe as an element of financial instability risk management – post-crisis solutions. Attempt of assessment and implications for Poland.....	572
Renata Pęciak: Crises in the economy in the interpretation of Jean-Baptiste Say	583
Czesława Pilarska: The contemporary economic crisis and foreign direct investment inflow into Poland	600
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innovations in science and their financial sources	616
Adriana Politałaj: State aid for subsidizing of employment in Poland and in selected countries of the European Union	627
Marcin Ratajczak: Responsible business in the context of economic benefits gained on the example of agribusiness enterprises.....	637
Magdalena Rękas: Fertility rate in the European Union states and factors influencing the rate – review of selected surveys	652
Włodzimierz Rudny: Solution-based business models.....	662
Krzysztof Rutkiewicz: State aid for Research & Development & Innovation activities of enterprises in the European Union’s competition policy in the period 2004-2010.....	674
Katarzyna Skrzyszewska: Competitiveness of the Baltic Region countries in the context of international rankings	683
Tadeusz Sporek: Evolution and perspectives of BRICS group in the global economy.....	694
Aleksander Surdej: Investments in VET programmes: framework for an economic analysis	705
Piotr Szajner: The impact of exchange rated volatility on the competitiveness of Polish food sector on international markets	715
Stanisław Ślusarczyk, Piotr Ślusarczyk, Radosław Ślusarczyk: The problem of efficacy and effectiveness in the formulating and implementing of strategy decision making process	728

Sylwia Talar, Joanna Kos-Łabędowicz: Polish Internet economy – current state and future perspectives	743
Monika Utzig: Households' financial assets and economic prospect.....	753
Agnieszka Wałęga: Income inequality in the context of accession of Poland to the European Union	765
Grzegorz Wałęga: Impact of economic slowdown on households' debt in Poland	777
Grażyna Węgrzyn: Employment forms in the European Union – current trends.....	789
Barbara Wieliczko: State aid in the European Union in the period of the current crisis.....	801
Artur Wilczyński: The impact of opportunity costs on farms profitability.....	812
Renata Wojciechowska: Linguistic ambiguities of contemporary economics	822
Jarosław Wojciechowski: Evolution of free market concept in social teaching of the Catholic Church.....	833
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: The significance of local action groups in formation of social capital in rural areas	843
Grażyna Wolska: Ethical codes as a tool of correct relations between a firm and a consumer	852
Joanna Woźniak-Holecka, Mateusz Grajek, Karolina Sobczyk, Kamila Mazgaj-Krzak, Tomasz Holecki: Marketing of OTC medicines in Poland on the example of television advertising	860
Gabriela Wronowska: Expectations of employers towards graduates of universities in Poland as an example of barriers to enter the labor market	871
Anna Wziętek-Kubiak, Marek Pęczkowski: Sources and barriers of persistence of innovation of Polish manufacturing companies	883
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Institutional structure of the labor market in Poland	894
Małgorzata Zielenkiewicz: Convergence of the countries in terms of social welfare in the process of European integration	906
Mariusz Zieliński: Demography and economically active population vs. the level of unemployment in the European Union.....	916
Jerzy Żyżyński: Economy as a consistent system of money flows vs. the issue of fiscal pact rationality	931

Paweł Drobny

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

EKONOMIA PERSONALISTYCZNA JAKO PRÓBA REORIENTACJI EKONOMII

Streszczenie: Artykuł jest metanaukowym rozważaniem nad problemem skuteczności ekonomii w zakresie wyjaśniania zjawisk ekonomicznych oraz konieczności jej przeorientowania w obliczu niemożności poradzenia sobie z przewidzeniem i wyjaśnieniem współczesnego kryzysu finansowego i jego konsekwencji. Artykuł stanowi też próbę odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób ekonomia personalistyczna dokonuje przeorientowania ekonomii i jakie wynikają z tego konsekwencje dla ekonomii jako nauki. Szukając odpowiedzi na to pytanie, w pierwszej kolejności autor wskazuje na powody, dla których konieczna jest reorientacja ekonomii, następnie charakteryzuje człowieka–osobę jako kierunek ekonomii personalistycznej oraz konsekwencje reorientacji ekonomii w kierunku personalistycznym.

Słowa kluczowe: ekonomia, ekonomia personalistyczna, przedmiot ekonomii, metoda ekonomii.

1. Wstęp

Współczesna ekonomia potrzebuje reorientacji. Takim twierdzeniem rozpoczyna swoją książkę pod tytułem *Reorienting Economics* T. Lawson. Konieczność ta podyktowana jest, jego zdaniem, niedopasowaniem w ekonomii metod analizy do natury jej przedmiotu badań¹. W podobnym tonie o ekonomii, w obliczu niemożności poradzenia sobie przez nią z wyjaśnieniem i z przewyżnieniem skutków kryzysu finansowego, wypowiadają się przedstawiciele innych dziedzin nauki. Na przykład zwracają oni uwagę na to, że rzeczywistość rynkowa, która została przez ekonomistów–fizyków zmatematyzowana, przestała działać według ich modeli. W ten sposób, ich zdaniem, rzeczywistość dała sygnał *istnienia znacznie bogatszego świata niż ekonomiczna rzeczywistość uteoretyzowana*. Innymi słowy ekonomia ma obecnie do czynienia z *nietransparentnym realnym*, a ekonomiści przekonują się, że teorie ekonomiczne nie opisują całego świata i że jest coś, co wymknęło się uteore-

¹ T. Lawson, *Reorienting Economics*, Routledge, New York 2006, s. XVIII.

tyzowaniu². Próbą postulowanego przeorientowania ekonomii i dotarcia do tego, co nietransparentne, jest rozwijająca się od jakiegoś czasu ekonomia personalistyczna³.

Celem pracy jest próba odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób ekonomia personalistyczna dokonuje przeorientowania ekonomii i jakie wynikają z tego konsekwencje dla ekonomii jako nauki.

W pierwszej części zostanie podjęta próba odpowiedzi na pytanie, dlaczego współczesna ekonomia powinna zostać przeorientowana? W drugiej części zaś – w jakim kierunku ekonomia personalistyczna przeorientowuje ekonomię? Trzecia część będzie odpowiedzią na pytanie, jakie konsekwencje rodzi przeorientowanie ekonomii w kierunku personalistycznym.

2. Powody reorientacji ekonomii

Pytanie, na jakie trzeba sobie w pierwszej kolejności odpowiedzieć, brzmi następująco: dlaczego współczesna ekonomia powinna ulec przeorientowaniu?

Szukając odpowiedzi, warto odwołać się do ostatniego, wielkiego testu, jakiemu została poddana teoria ekonomii, stając w obliczu kryzysu finansowego, który rozpoczął się w roku 2008 w Stanach Zjednoczonych, i jego skutków. Na temat przyczyn i skutków kryzysu powstało wiele opracowań bazujących na ekonomii głównego nurtu. Jest jednak rzeczą znamionną, że do wyjaśnienia tego fenomenu używa się teorii, które same nie były w stanie tego kryzysu przewidzieć. Już to każe zadać pytanie o skuteczność współczesnej teorii ekonomii. Teoria ta ma jednak swoich obrońców. B. Bernake, obecny Przewodniczący Banku Rezerw Federalnych, w jednym ze swoich wystąpień stwierdził, że *ostatni kryzys był bardziej przejawem niepowodzenia w technice gospodarowania i w zarządzaniu niż w ekonomii jako nauce*. I choć zdecydowana większość ekonomistów nie przewidziała tego kryzysu, to jednak *analiza ekonomiczna dostarczyła i nadal będzie dostarczać krytycznych opracowań dotyczących zrozumienia kryzysu, jego aplikacji przez politykę oraz opracowania długoterminowych rozwiązań chroniących przed powrotem kryzysu*. Dlatego też ekonomia *nie wymaga ponownego przemślenia*⁴.

Jakiś rodzaj odpowiedzialności teorii ekonomii dostrzegł natomiast były przewodniczący Banku Rezerw Federalnych Alan Greenspan, który uważany jest za jed-

² G. Żurkowska, *Nietransparentność świata jako problem metafizyczny*, [w:] *Nauka a metafizyka*, Warszawa 2009, Wydawnictwo IFiS PAN, s. 112-113.

³ Ekonomią personalistyczną zajmuje się w Stanach Zjednoczonych Mayo Research Institute – <http://www.mayoresearch.org/> (dostęp: 20.03.2013 r.), a w Polsce dr hab. Ryszard Szewczyk – <http://www.szewczyk.net.pl/index.php?id=62> (dostęp: 20.03.2013 r.).

⁴ B. Bernake, *Implications of the Financial Crisis for Economics*, przemówienie wygłoszone na konferencji współsponsorowanej przez Center for Economic Policy Studies i Bendheim Center for Finance, Princeton University, Princeton, New Jersey, 24 września 2010 r. [online] <http://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/bernanke20100924a.htm> (dostęp: 23 lutego 2013 r.).

ną z osób winnych doprowadzenia do tego kryzysu⁵. W 2008 roku, zeznając przed Komitetem Nadzoru Bankowego Izby Reprezentantów Stanów Zjednoczonych, powiedział on, że ideologia, którą wyznawał, stojąc na czele Banku Rezerw Federalnych, zawiera *istotne błędy*⁶. Tą ideologią było przeświadczenie, że *interes własny instytucji, w szczególności banków i im podobnych, powoduje, że to one same są w największym stopniu zdolne chronić własnych udziałowców i ich kapitał*. Troska o interes własny miała być *solidnym gmachem i zarazem opoką dla konkurencji i wolnego rynku*⁷. Jest rzeczą znamioną, że Greenspan nie odwołał się wprost do teorii, ale do ideologii, poddając tym samym krytyce nie tylko teorię, ale także swój stosunek do niej.

Pozostając jednak przy stanowisku B. Bernakego, trzeba zauważyć, że nie podziela go zdecydowanie S. Keen, który w neoklasycznej teorii ekonomii widzi nie tylko *przeszkodę w zrozumieniu tego, jak działa gospodarka*, ale także nie widzi możliwości budowania na niej metod zarządzania nią. Przyczyny zaś tego upatruje w tym, że w neoklasycznej wizji gospodarka rynkowa jest w permanentnej równowadze. I choć model ten jest wewnątrznie spójny, to jednak warunki, na jakich się opiera, są nie do utrzymania w konfrontacji z realnymi zjawiskami, które rzekomo ten model opisuje. Co więcej, S. Keen zwraca uwagę na to, że wiara zwolenników w doskonałość tego modelu jest tak silna, że nawet kryzys nie jest w stanie jej zachwiać⁸.

W jeszcze ostrzejszym tonie wypowiedzieli się inni naukowcy, tacy jak m.in. D. Colander, którzy stwierdzili, że globalny kryzys finansowy ujawnił poważny błąd w ekonomii. Błąd ten spowodował, że *społeczeństwa na całym świecie w momencie najbardziej krytycznym pozostawione zostały w ciemności bez żadnej teorii*⁹. Teoria bowiem, którą dysponowali ekonomiści w chwili kryzysu, nie nadała za wydarzeniami w realnym świecie. Ten błąd miał swoje korzenie, ich zdaniem, w metodologii. Ekonomia koncentruje się bowiem na optymalizacji decyzji w obliczu określonych problemów, pomija natomiast nieodłączną dynamikę systemu ekonomicznego oraz wynikającą z niej niestabilność. Brak właściwego zrozumienia tego procesu może doprowadzić do pominięcia kluczowych czynników wpływających na ekonomiczny wymiar życia społeczeństw. Autorzy tej opinii jako pewne remedium zasugerowali konieczność zastosowania innego typu matematyki od tego, który jest używany

⁵ N. Roubini, S. Mihm, *Ekonomia kryzysu*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2011, s. 97, oraz P. Krugman, *Powrót recesji. Kryzys roku 2008*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012, s. 127.

⁶ Fragmenty przesłuchań Alana Greenspana, w: *Kryzys. Przewodnik krytyki politycznej*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2009, s. 233.

⁷ *Ibidem*, s. 230.

⁸ S. Keen, *Debunking Economics*, Zed Books, London/New York, 2011, s. 14-19.

⁹ D. Colander, H. Föllmer, A. Haas, M. Goldberg, K. Juselius, A. Kirman, T. Lux, B. Sloth, *The Financial Crisis and the Systemic Failure of Academic Economics*, Discussion Papers 09-03, University of Copenhagen, Department of Economics, 2009, passim.

obcenię w głównych modelach. Zwrócili także uwagę na to, że ekonomiści, tak jak inni naukowcy, *ponoszą moralną odpowiedzialność za informowanie społeczeństwa o ograniczeniach swoich modeli oraz o możliwościach ich niewłaściwego zastosowania*¹⁰.

Z zaproponowanym przez wspomnianych naukowców remedium nie zgodził się T. Lawson. Jego zdaniem obecny kryzys jest sytuacją wymagającą raczej zrozumienia niż przedstawienia jej za pomocą modelu, który zostałby skonstruowany na podstawie innego typu matematyki. Jest tak dlatego, że system finansowy jest *ciągłym powstawaniem czegoś nowego (perpetual emergency of novelty)* wewnątrz ustrukturyzowanej i wewnętrznie powiązanej całości pozostającej w ruchu, a nie jakąś wszechobecnością regularnych wzorców zachowań, opartą na wyizolowanych systemach, składających się z niepodzielnych jednostek. Celem analizy ekonomicznej powinno być zatem zrozumienie ciągle pojawiających się struktur i mechanizmów powstawania relacji, a nie matematyczne modelowanie i przewidywanie kryzysów¹¹.

Podsumowując przedstawione powyżej stanowiska, będące reakcją na niemoc współczesnej teorii ekonomii wobec ostatniego kryzysu finansowego, można zauważyć, że głównym zarzutem kierowanym pod jej adresem jest to, że opiera się ona na założeniach dalekich od realiów, a tym samym daje ona podstawę modelom, które choć logicznie spójne, to jednak odnoszą się do rzeczywistości, której człowiek na co dzień nie doświadcza.

Zarzuty te nie są jednak nowe. Na przykład M. Blaug już wcześniej twierdził, że *współczesna ekonomia jest chora*. Choroba ta wynika z tego, że ekonomia stała się intelektualną grą, w którą gra się dla niej samej, a nie w celu zrozumienia gospodarczej rzeczywistości¹². Również M. Friedman stwierdził, że *ekonomia coraz bardziej staje się tajemną gałęzią matematyki, zamiast zajmować się rzeczywistymi problemami gospodarczymi*¹³. W podobnym tonie wypowiadali się także inni ekonomiści¹⁴. Jednak ich spostrzeżenia pozostawały bez odpowiedzi.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ T. Lawson, *The Current Economic Crisis: Its Nature and the Course of Academic Economics*, "Cambridge Journal of Economics" 2009, 33, s. 774-775.

¹² M. Blaug, *Ugly Currents in Modern Economy*, Options Politiques, vol. 18, no. 17, September, s. 3.

¹³ Wywiad z Miltonem Friedmanem w: B. Snowdon, H.R. Vane, *Rozmowy z wybitnymi ekonomistami*, PTE, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2003, s. 189.

¹⁴ Na przykład: D. Bell, I. Kristol, *The Crisis in Economic Theory*, Basic Books, New York 1981; A. Kirman, *The Intrinsic Limits of Modern Economic Theory: The Emperor Has No Cloths*, „Economic Journal” 1989, Vol. 99, No. 395, s. 126-139; A. Rubinstein, *Comments on the Interpretation of Game Theory*, „Econometrica” 1991, Vol. 59, No. 4, s. 909-924; R. Parker, *Can Economists Save Economics*, „The American Prospect” 1993, Vol. 4, No. 13, March; R.K. Kanth, *Against Economics: Rethinking Political Economy*, Aldershot, Ashgate 1997; B. Fine, *Social Capital versus Social Theory: Political Economy and Social Science at the Turn of The Millenium*, Routledge, London and New York 2001.

Na tle przedstawionych tu stanowisk wyróżnić można T. Lawsona, który w swojej książce *Reorienting Economics* opis kondycji współczesnej ekonomii oparł na czterech tezach¹⁵:

- Ekonomia uprawiana na uniwersytetach została w znacznym stopniu zdominowana przez ortodoksyjny, główny nurt, który charakteryzuje się wywieraniem silnego nacisku na stosowanie metody matematyczno-dedukcyjnego modelowania zjawisk gospodarczych.
- Główny nurt ekonomii jest w bardzo słabej formie, co przejawia się w braku sukcesów w wyjaśnianiu zjawisk społecznych.
- Powodem, dla którego główny nurt jest w słabej formie, jest to, że stosuje on matematyczno-dedukcyjne metody w obszarach, które nie są do tego właściwe.
- Współczesna ekonomia ma ambicję, by być nauką taką jak nauki przyrodnicze.

Taka kondycja współczesnej ekonomii stanowi, jego zdaniem, doskonałą okazję do tego, aby ekonomię przeorientować w kierunku ontologii i uczynić ją bardziej realistyczną.

Na inny jeszcze problem w ekonomii zwrócili uwagę B. Fine oraz D. Milonakis. Analizując zmiany, jakie zaszły w ekonomii po rewolucji marginalnej, stwierdzili, że doszło po niej do skonsolidowania szkoły neoklasycznej, opartej na analizie marginalnej i do jej dominacji w ekonomii jako dyscyplinie nauki. Rewolucja marginalna nie tylko uczyniła ekonomię samodzielną dyscypliną, ale także odseparowała ją od innych nauk społecznych. Sama zaś dyscyplina skoncentrowała się wokół problemu niedoboru, co sprawiło, że zaczęto ją traktować jako teorię wyboru. Uzupełniona modelami matematycznymi ekonomia stała się sformalizowaną, aksjomatyczną i dedukcyjną strukturą analityczną, przed którą, dzięki ograniczeniu zakresu oraz metodologicznej i teoretycznej zawartości, otworzyły się nowe obszary, w których ta struktura mogła mieć zastosowanie. Tym samym ekonomia stała się metodą, zbiorem technik, a przestała koncentrować się na przedmiocie swojego zainteresowania¹⁶.

Niezwykle istotny jest również zarzut, który pod adresem ekonomii kieruje J.B. Davis. Dowiódł on, że współczesna ekonomia tylko pozornie jest nauką społeczną, która w centrum zainteresowania stawia jednostkę – istotę ludzką. Tylko pozornie jest nauką, dla której człowiek ma znaczenie. W praktyce za pojęciem jednostki kryją się: pojedynczy ludzie, grupy ludzi, organizacje, państwa, zwierzęta, maszyny. Ekonomia w żaden sposób nie wyjaśnia ani nie broni rozumienia jednostki jako istoty ludzkiej. Dlaczego? J.B. Davis stwierdza bardzo dosadnie: dlatego, że traktuje ona o procesie maksymalizacji produkcji, w którym człowiek jest tylko narzędziem, a nie celem¹⁷.

¹⁵ T. Lawson, *op. cit.*, s. 3-27.

¹⁶ B. Fine, D. Milonakis, *From Economics Imperialism to Freakonomics*, Routledge, London and New York, 2010, s. 2-6.

¹⁷ J.B. Davis, *Individuals and Identity in Economics*, Cambridge University Press, 2011, s. 1-4 oraz J.B. Davis, *The Theory of the Individual in Economics: Identity and Value*, Routledge, Londyn 2003.

Zgubienie własnego przedmiotu zainteresowania, oderwanie analizy ekonomicznej od rzeczywistych (realnych) problemów, doświadczanych na co dzień przez ludzi, oraz abstrakcyjna i nieprecyzyjna koncepcja człowieka jako zatowizowanej jednostki, wyrażająca instrumentalne podejście do niego, to trzy zasadnicze powody, dla których konieczna wydaje się reorientacja ekonomii. Ekonomia personalistyczna stanowi więc próbę skierowania ekonomii w stronę ontologii, skoncentrowania jej na człowieku jako osobie oraz zrozumienia realnych problemów, z którymi zmagają się realni ludzie.

3. Człowiek–osoba jako kierunek ekonomii personalistycznej

Ekonomia personalistyczna jest owocem spotkania ekonomii i personalizmu. Personalizm, jako filozofia realistyczna¹⁸, ukierunkowuje ekonomię w stronę realnych problemów doświadczanych przez człowieka. Sprawia, że ekonomia personalistyczna jest dyscypliną, która w centrum zagadnień ekonomicznych stawia człowieka–osobę¹⁹.

Skoncentrowanie się na osobie jest tu próbą naprawienia *błędu antropologicznego*, który polega na zredukowaniu życia osobowego jedynie do wybranych aspektów, absolutyzowaniu ich i traktowaniu ich jako pewnej całości²⁰, a który w nauce implikuje odrzucenie pewnych potencjalności człowieka i niemożność ich systematycznej i metodycznej realizacji²¹. Skoncentrowanie się ekonomii na człowieku wynika z tego, że ekonomia jest *częścią nauki o człowieku*²², a nie nauką o jakiejś części człowieka. Wynika z tego, że jako nauka o człowieku, po pierwsze, powinna wychodzić od przedstawienia człowieka jako przedmiotu swego namysłu możliwie wszechstronnie, a po drugie, dążąc do prawdy, być sprzymierzeńcem człowieka.

Nie idąc za głównym nurtem nauki, ekonomia personalistyczna jako zasadnicze pytanie naukotwórcze przyjmuje pytanie „dlaczego”. To znaczy, że jej celem jest rozumienie, a nie tylko wyjaśnienie. Postawienie pytania „dlaczego” może uchronić ekonomię personalistyczną przed podporządkowaniem jej celom utylitarystycznym i doprowadzeniem do stanu, w którym powstanie uzasadniona wątpliwość, czy jest to jeszcze nauka czy już technika albo polityka.

Kim zatem jest osoba, na której opiera się ekonomia personalistyczna i dla której chce być nauką? Słowo „osoba” używane jest na oznaczenie bytu rozum-

¹⁸ J.M. Burgos, *Personalizm*, Centrum Myśli Jana Pawła II, Warszawa 2010, s. 163-164.

¹⁹ P.L. Danner, E.J. O’Boyle, *Personalist Economics is Human Economics Because it Puts the Human Person at the Center of Economic Affairs*, Forum for Social Economics, Volume 29, Issue 1, s. 47-61.

²⁰ M.A. Krapiec, *Osoba ludzka i błędy w jej rozumieniu*, [w:] *Błąd antropologiczny*, A. Maryniarczyk, K. Stępień (red.), Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2003, s. 47.

²¹ P. Kawalec, *Błąd antropologiczny w nauce. Wprowadzenie do dyskusji*, [w:] *Błąd antropologiczny*, op. cit., s. 142

²² A. Marshall, *Zasady ekonomiki*, Wydawnictwo M. Arcta, Warszawa 1925, s. 1.

nego – człowieka, a także Boga. Podstaw rozumienia bytu osobowego należy szukać w przemyśleniach zarówno greckiego, jak i rzymskiego antyku oraz myślicieli chrześcijaństwa. Postulowana przez T. Lawsona reorientacja ekonomii w kierunku ontologii prowadzi tym samym do metafizyki osoby, opierającej się na definicji Boecjusza, zgodnie z którą osoba jest *indywidualną substancją rozumnej natury*²³. Do tej definicji nawiąże później Tomasz z Akwinu, a następnie także przedstawiciele lubelskiej szkoły filozofii, na przykład A. Krąpiec oraz K. Wojtyła, tworząc całościową, spójną i uniwersalną teorię osoby²⁴.

Człowiek jako osoba jest istotą złożoną z ciała i duszy. Dusza jest tym, co tworzy materię i nadaje jej określone istnienie. Jest ona także źródłem jedności i niepodzielności bytu ludzkiego. Człowiek jest więc jednością ciała i duszy. Będąc syntezą duszy i ciała, poprzez swoje działanie, ów jeden podmiot ujawnia transcendencję wobec materii, podporządkowując ją transcendentnemu celowi.

Istotnym elementem teorii osoby jest kwestia doświadczenia bycia osobą oraz faktu ludzkiej transcendencji wobec przyrody oraz społeczeństwa. Doświadczenie, o którym tu mowa, jest doświadczeniem zewnętrznym i wewnętrznym. W doświadczeniu zewnętrznym człowiek widzi siebie jako tego, który nie podlega całkowicie prawom natury. Z kolei w oglądzie wewnętrznym człowiek doświadcza swojego „ja” oraz „tego, co moje”. Doświadczenie „ja” jest doświadczeniem samego siebie jako istniejącego podmiotu czynności, które uznaje za „moje”, ponieważ pochodzą one z tego samego podmiotu. Człowiek analizując i poznając swoje czynności, odczytuje naturę swojego „ja” jako podmiotu i sprawcy tych czynności. To, kim jest, nie jest mu bowiem dane bezpośrednio. Istotna jest tutaj relacja między „ja” a „moje”. Z jednej strony „ja” uobecnia się w „moje” (immanencja), z drugiej strony „ja” przekracza „moje” (transcendencja). Doświadczenie immanencji „ja” w „moje” stanowi podstawę: własności, odpowiedzialności, porządku społecznego. Z kolei transcendencja „ja” wobec „moje” pokazuje, że człowiek jest ponad tym, co działa, i ponad tym, co jest treścią jego działania. Tym samym człowiek nie doświadcza siebie, tak jak doświadcza rzeczy. Rzeczy są dla niego „sumą” ich cech, natomiast on sam dla siebie nie jest „sumą” swoich działań, jest czymś więcej²⁵.

Chcąc zatem dowiedzieć się, kim jest człowiek, trzeba poddać analizie jego akty, które on z siebie wyłania. Analiza ta jest poszukiwaniem ostatecznej przyczyny tych aktów. Człowiek, jako osoba, aktualizuje się w wolnym działaniu, jednocześnie ukazując swoją transcendencję wobec przyrody i społeczeństwa. Do cech jego wolnych działań, które charakteryzują go jako osobę i świadczą o jego transcendencji wobec przyrody, należą: zdolność do poznania, zdolność do miłości, zdolność do wolności,

²³ A.M.S. Boecjusz, *Przeciw Eutychesowi i Nestoriuszowi*, [w:] tenże, *Traktaty teologiczne*, Wydawnictwo ANTYK, Kęty 2001, s. 70.

²⁴ A. Maryniarczyk, *Metafizyka osoby*, [w:] *Spór o osobę w świetle klasycznej koncepcji człowieka*, P.S. Mazur (red.), Akademia Ignatianum, Wydawnictwo WAM, Kraków 2012, s. 83.

²⁵ M.A. Krąpiec, *Człowiek jako osoba*, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2005, s. 119-120.

zdolność do religijności. Z kolei o jego transcendencji wobec społeczeństwa świadczą takie cechy, jak: godność, podmiotowość wobec prawa oraz zupełność²⁶.

Człowiek, żyjąc w świecie, który jest poza nim, nie tylko przyswaja treści, które niesie ze sobą świat, ale także wchodzi w realny kontakt z bytami, które są mu dane w poznaniu. Konsekwencją poznania – pojęciowego, kontemplacyjnego, refleksyjnego – jest ludzkie działanie. Aby mogło do niego dojść, człowiek, poprzez poznanie i akt wyboru woli, musi się sam zdeterminować²⁷. Autodeterminacja polega na wyborze jednego z sądów przedstawianych człowiekowi przez rozum, które odpowiadają charakterowi dobra, jakie człowiek chce osiągnąć poprzez swoje działanie. Stąd też akt decyzyjny jest aktem samostanowienia człowieka o sobie, czyli aktualizowaniem się człowieka jako osoby²⁸. Samostanowienie człowieka jest możliwe dzięki dwóm właściwościom struktury osoby: samoposiadaniu i samopanowaniu. Aby o czymś stanowić, trzeba to najpierw realnie posiadać. Człowiek może sam o sobie stanowić, ponieważ sam siebie posiada. Samoposiadanie jest także warunkiem samo panowania sobie człowieka. Obie te właściwości warunkują samostanowienia człowieka²⁹.

Każdy czyn człowieka jest dokonywany ze względu na jakiś cel. Moc przyciągania człowieka do tego celu to nic innego jak moc dobra. Stąd też każdy cel, który przyświeca ludzkiemu działaniu, jest postrzegany przez człowieka jako dobro. Warunkiem dążenia do tego celu jest to, że człowiek musi to dobro najpierw poznać, a potem w sposób wolny go chcieć.

Tylko czynom człowieka–osoby przysługuje wartość moralna. Moralność jest właściwością czynu. Może on być moralnie dobry albo moralnie zły. Nie można więc analizując czynu człowieka, pomijać tej właściwości, ponieważ zaburzyłoby to adekwatny obraz człowieka–osoby.

Ludzkie działanie jest możliwe dzięki władzom działania, to znaczy władzy poznawczej i władzy wolitywnej. Władze te wymagają jednak ciągłego usprawniania. Człowiek potrzebuje nabycia sprawności w wielu dziedzinach, na przykład w sztuce, w pracy, w nauce, ale także w zakresie moralności. Tymi sprawnościami są cnoty, które są *takimi usprawnieniami poszczególnych władz, że ich funkcjonowanie będzie optymalnie przyporządkowane słusznemu, obiektywnemu dobru rozpoznanemu przez rozum*³⁰.

Człowiek jako osoba jest bytem substancjalnym, to znaczy samodzielnie istniejącym podmiotem. Z kolei jakakolwiek społeczność, w której żyje człowiek, jest nabudowana i stanowi sieć relacji międzyosobowych. Społeczność suponuje ist-

²⁶ A. Maryniarczyk, *op. cit.*, s. 93-95.

²⁷ M.A. Krąpiec, *op. cit.*, s. 123.

²⁸ K. Wojtyła, *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego KUL, Lublin 2000, s. 58.

²⁹ *Ibidem*, s. 152-153.

³⁰ P. Jaroszyński, *Etyka – dramat życia moralnego*, [w:] *Wprowadzenie do filozofii*, M. Krąpiec i in. (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2008, s. 543.

nienie osób i spełnia wobec nich funkcję służebną, ponieważ służy rozwojowi osobowemu człowieka. W jakiegokolwiek społeczności człowiek z jednej strony rozwija się dzięki pracy innych osób, z drugiej zaś strony, aby się rozwijać, sam musi działać dla drugiego człowieka. Właściwością osoby jest zatem uczestnictwo, czyli zdolność do odnoszenia się do innych. Człowiek uczestniczy, to znaczy działa wspólnie z innymi, gdy wybiera jako dobro własne, służące spełnieniu jego własnej osoby, to, co inni wybierają, i gdy wybiera to, dlatego że inni to wybierają. Podstawowym motywem powstawania społeczności jest więc wspólne dobro. Dobrem wspólnym jest *nie tylko cel działania wypełnianego w jakiejś wspólnotcie, rozumiany czysto przedmiotowo, ale jest nim (...) to, co warunkuje i niejako wyzwala uczestnictwo w osobach działających wspólnie i przez to kształtuje w nich podmiotową wspólnotę działania*³¹.

Wyjście od człowieka – osoby, której struktura bytowa jest znacznie bardziej złożona niż w koncepcji *homo oeconomicus*, sprawia, że przed ekonomią personalistyczną otwierają się nowe horyzonty, które do tej pory nie znajdowały się w zasięgu zainteresowania ekonomii.

4. Nowe horyzonty ekonomii personalistycznej

Wychodząc od człowieka rozumianego jako osoba, ekonomia personalistyczna wyraźnie odróżnia się od ekonomii głównego nurtu, zbudowanej na modelu *homo oeconomicus*. Zmusza się ona bowiem do popatrzenia na człowieka na tle całości rzeczywistości, w której człowiek żyje, nie tylko zewnętrznej względem człowieka, ale, może przede wszystkim, wewnętrznej względem człowieka.

Chcąc nakreślić pewne ramy ekonomii personalistycznej, wskazać należy, co taka ekonomia bada, czyli co jest jej *przedmiotem*, oraz to, po co to bada, czyli co jest jej *celem*. Przedmiot badania pobudza do stawiania określonych pytań, te zaś determinują *metodę*, czyli sposób poszukiwania i udzielania na nie odpowiedzi.

Przedmiotem materialnym ekonomii personalistycznej jest: *ludzkie działanie*, czyli świadome i wolne akty człowieka, *postawa*, z jakiej owe akty wypływają i którą te akty utrwalają, oraz *człowiek – osoba*, jako działacz ekonomiczny, który jest sprawcą działania oraz podmiotem postawy.

Przedmiotem formalnym ekonomii personalistycznej są ludzkie działania, postawa lub człowiek jako podmiot działania bądź postawy *odniesione do normy ekonomiczności* (kryterium wartości ekonomicznej). Patrząc w świetle tego kryterium na ludzkie działanie przed jego dokonaniem, można powiedzieć, że jawi się ono jako: *ekonomicznie powinno: nakazane, zakazane lub dozwolone*, z kolei po jego dokonaniu staje się ono: *ekonomicznie wartościowe, ekonomicznie antywartościowe lub ekonomicznie obojętne*.

³¹ K. Wojtyła, *op. cit.*, s. 308-321.

Czym zatem jest norma ekonomiczności: maksymalizacją osobistego sukcesu (leseferyzm), nakazem autorytetu (interwencjonizm), troską o utrzymanie życia i poprawę jego jakości (personalizm)? W ekonomii personalistycznej normą ekonomiczności jest troska o utrzymanie życia i o poprawę jego jakości. Człowiek jest bytem przygodnym, a przez to spotencjalizowanym. Jego przygodność przejawia się w jego powstawaniu i rozpadaniu, we wszechogarniającym ruchu jako aktualizującej się jego potencjalności. Doświadczając swej przygodności, człowiek doświadcza jakiejś bytowej niepełności, doświadcza braku. To zaś wyzwala w nim pragnienie dobra, którego nie posiada. Konsekwencją tego jest akt decyzyjny, który prowadzi do działania zmierzającego do osiągnięcia tego dobra. Działanie także jest dotknięte przygodnością. W poznaniu intelektualnym przejawia się to jako możliwość prawdziwego albo błędnego poznania. Z kolei w dążeniach wolitywnych przejawia się to w pragnieniach skutecznych i nieskutecznych, dobrych i złych, spontanicznych i nacechowanych koniecznością. Człowiek dąży więc do tego, aby zachować i umocnić swoje istnienie, niejednokrotnie błędząc³². Trzeba tu zaznaczyć, że owa aktualizacja potencjalności w przypadku każdego człowieka przebiega odmiennie. To, co jest jeszcze bardzo ważne, to to, że osoba ludzka, mimo że stanowi „byt w sobie”, samodzielny i zupełny, aktualizuje swoją potencjalność, „tworzy się”, będąc jednocześnie „bytem dla drugiego”, bytem społecznym. Człowiek nie może więc rozwijać się bez współdziałania z innymi.

Normą ekonomiczności, czyli kryterium, ze względu na które działanie staje się ekonomicznie powinne, jest *rozwój osoby*, wynikający z jej przygodności i spotencjalizowania. Powinność ekonomiczna jest powinnością afirmowania osoby ze względu na jej rozwój. Ekonomia personalistyczna jest więc teorią powinności działania ze względu na rozwój osoby jako normy ekonomiczności tego działania.

Metodą, jaką ekonomia personalistyczna chce się posługiwać, jest redukcja kosmologiczna oraz metoda fenomenologiczna. Redukcja kosmologiczna jest kosmologicznym typem zrozumienia człowieka, ponieważ jest zrozumieniem człowieka w świecie. Metoda ta jest więc sprowadzaniem (redukowaniem) człowieka do świata, które wynika z tego, że człowiek jest jednym z przedmiotów świata³³. Za jej pomocą ukazuje się strukturę bytową osoby i jej działanie. Jest to więc metafizyczne widzenie dynamizmu człowieka. Z kolei zastosowanie metody fenomenologicznej wynika z przeświadczenia o tym, że w człowieku istnieje coś nieredukowalnego, coś, co nie daje się sprowadzić do świata zewnętrznego, coś, co objawia mu się w przeżyciu. Tym samym do analizy bytu ludzkiego włączony zostaje aspekt świadomości. Fenomenologia pozwala opisać to, co jest dane w świadomości, czyli to, co jest bezpośrednio doświadczane i przeżywane. Metoda fenomenologiczna służy więc do zobiektywizowania tego nieredukowalnego aspektu osoby ludzkiej. Jest ona

³² M.A. Krąpiec, *op. cit.*, s. 71.

³³ K. Wojtyła, *Podmiotowość i to co nieredukowalne w człowieku*, [w:] K. Wojtyła, *op. cit.*, s. 437.

wreszcie typem personalistycznego zrozumienia, ponieważ prowadzi do zrozumienia człowieka w samym sobie³⁴. Te dwie metody wzajemnie się uzupełniają.

Tak zdefiniowany przedmiot ekonomii personalistycznej poszerza jej zakres poznawczy w stosunku do ekonomii głównego nurtu. Interesuje ją bowiem człowiek jako złożona z materii i ducha jedność, który działa dla swego rozwoju i dla rozwoju innych, człowiek, który przeżywa swoją niepełność, swój rozwój, i to, jak je przeżywa. Tym samym możliwa się staje analiza nie tylko interesowności, charakterystyczna dla ekonomii głównego nurtu, ale także bezinteresowności człowieka.

5. Podsumowanie

Ekonomia personalistyczna, orientując się na człowieka – osobę, postrzegając go jako istniejącego w świecie, który jest poza nim, działającego w tym świecie oraz przeżywającego ten świat i siebie, nie tylko chce poszerzyć zakres ekonomii w sensie horyzontalnym, ale przede wszystkim wertykalnym. Nie tylko chce urealnić ekonomię, ale przede wszystkim chce ją pogłębić.

Ponieważ ekonomia personalistyczna stawia dopiero swoje pierwsze kroki, trudno jednoznacznie stwierdzić jej wartość poznawczą. Złożona struktura bytu człowieka, który stanowi jej centrum i cel, pozwala patrzeć z nadzieją na jej efekty poznawcze. Ponadto jej pojawienie się stanowi dowód na to, że ekonomia nie do końca skostniała, zamknęła się na siebie, a jej jedyny kontakt z innymi naukami ma charakter inwazji na ich przedmiot i metody. Z kolei jej twórcze otwarcie się na filozofię bytu i filozofię świadomości stanowi zakorzenienie ekonomii w bogatej tradycji myśli europejskiej.

Literatura

- Bernake B., *Implications of the Financial Crisis for Economics*, przemówienie wygłoszone na konferencji współsponsorowanej przez Center for Economic Policy Studies i Bendheim Center for Finance, Princeton University, Princeton, New Jersey, 24 września 2010 r, [online] <http://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/bernanke20100924a.htm>.
- Bład antropologiczny, A. Maryniarczyk, K. Stępień (red.), PTTA, Lublin 2003.
- Blaug B., Ugly Currents in Modern Economy, "Options Politiques", vol.18, no.17, September
- Boecjusz A.M.S., *Przeciw Eutychesowi i Nestoriuszowi*, [w:] tenże, *Traktaty teologiczne*, Wydawnictwo ANTYK, Kęty 2001.
- Burgos J.M., *Personalizm*, Centrum Myśli Jana Pawła II, Warszawa 2010.
- Colander D., Föllmer H., Haas A., Goldberg M., Juselius K., Kirman A., Lux T., Sloth B., *The Financial Crisis and the Systemic Failure of Academic Economics*, Discussion Papers 09-03, University of Copenhagen. Department of Economics, 2009.
- Danner P.L., O'Boyle E.J., *Personalist Economics is Human Economics Because it Puts the Human Person at the Center of Economic Affairs*, Forum for Social Economics, Volume 29, Issue 1.

³⁴ *Ibidem*, s. 440.

- Davis J.B., *Individuals and Identity in Economics*, Cambridge University Press, 2011.
- Davis J.B., *The Theory of the Individual in Economics: Identity and Value*, Routledge, Londyn 2003.
- Fine B., Milonakis D., *From Economics Imperialism to Freakonomics*, Routledge, London and New York 2010.
- Keen S., *Debunking Economics*, Zed Books, London/New York 2011.
- Krąpiec M.A., *Człowiek jako osoba*, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2005.
- Krugman P., *Powrót recesji. Kryzys roku 2008*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012.
- Kryzys. Przewodnik krytyki politycznej*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2009.
- Lawson T., *Reorienting Economics*, Routledge, New York 2006.
- Lawson T., *The Current Economic Crisis: Its Nature and the Course of Academic Economics*, "Cambridge Journal of Economics" 2009.
- Marshall A., *Zasady ekonomiki*, Wydawnictwo M. Arcta, Warszawa 1925.
- Maryniarczyk A., *Metafizyka osoby w: Spór o osobę w świetle klasycznej koncepcji człowieka*, P.S. Mazura (red.), Akademia Ignatianum, Wydawnictwo WAM, Kraków 2012.
- Roubini N., Mihm S., *Ekonomia kryzysu*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2011.
- Snowdon B., Vane H.R., *Rozmowy z wybitnymi ekonomistami*, PTE, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2003.
- Wojtyła K., *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego KUL, Lublin 2000.
- Wprowadzenie do filozofii*, M. Krąpiec i in. (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2008.
- Żurkowska G., *Nietransparentność świata jako problem metafizyczny*, [w:] *Nauka a metafizyka*, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2009.

PERSONALIST ECONOMICS AS AN ATTEMPT AT ECONOMICS REORIENTATION

Summary: The article methatheoretically considers the problem of economic efficiency in explaining economic phenomena and the need for reorientation of economics in the face of inability to cope with the predicting and explaining the contemporary financial crisis and its consequences. The article is an attempt to answer the question of how the personalistic economy reorients the economy and what the consequences result for the economy as a science. Looking for an answer to this question in the first place the author points to the reasons why it is necessary to reorient the economy, and then characterizes a person, as the direction of the personalist economy and the consequences of reorientation of the economy towards a person.

Keywords: economics, personalist economics, subject of economics, methodology of economics.